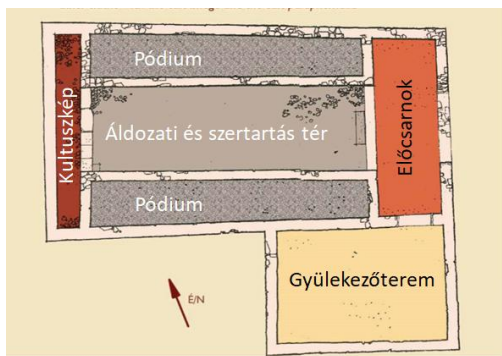

Mithras, egy titokzatos isten Aquincumban

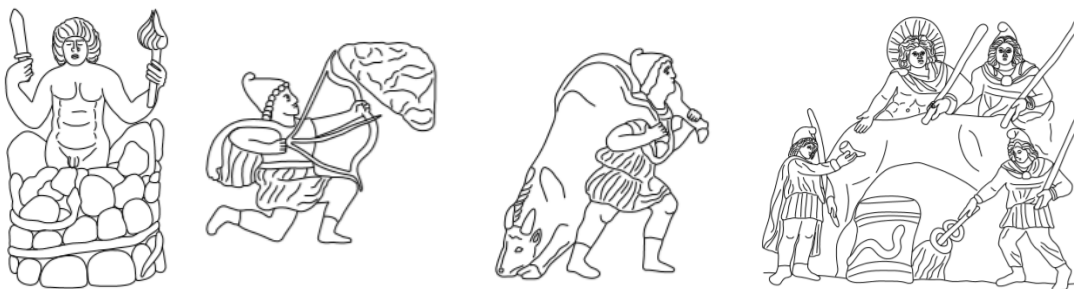

A Kr. u. 1. században a hivatalos állami vallási szertartások sok embernek már nem adták meg a mélyebb vallásos élményt, ezért inkább más irányba fordultak. Népszerűek lettek az olyan vallási irányzatok, úgynevezett misztériumvallások, amelyekben a beavatottak számára különböző titkok felfedését ígérték. A Mithras kultusz is ezek közé tartozott, a középpontban Mithras istennel. A vallás keletkezésének konkrét helye, ideje és az alapítók személye is sajnos kérdéses. Ennek az oka az lehet, hogy a titkok fenntartásához a hívek megesküdtek, hogy nem beszélnek kívülállóknak, így eredeti, beavatottól származó írott forrásunk nincs.

A Mithras szentélyeket röviden, modern kifejezéssel mithraeumnak is hívhatjuk. Kívülről egyszerűbb kivitelezésűek voltak, belülről azonban gazdagon díszítettek. Általában hasonló volt az alaprajza, és a berendezési tárgyai. A cél az az volt, hogy egy barlangot imitáljon, ezért esetenként tényleg barlangban alakították ki, vagy félig földbe mélyítve. A fő épületrész nagyjából téglalap alaprajzú, és a bejárat után következett egy vagy két előcsarnok, esetleg lehetett gyülekező terem, vagy kisebb helyiségek, és kívül lehettek további melléképületek. A legbelső részben volt egy középső mélyített rész, az áldozati és szertartási tér (cella), kétoldalt pedig magasított pódiumok, és a szentély végében helyezték el a központi kultusképet a bikaölés jelenettel. Valószínűsíthető, hogy a tagok csak férfiak voltak, viszont szabadok és rabszolgák egyaránt, és több katona és hivatalnok is volt közöttük. Egy-egy szentély látogató közössége húsz és ötven fő között lehetett.

Mithras életéből sokféle eseményt megjelenítettek, de sajnos váltakozik a sorrend és így a történetet inkább csak kikövetkeztetni tudjuk. A rajzok néhány tipikus jelenetet ábrázolnak. Az elsőn Mithras sziklából születését láthatjuk, a másodikon nyilával forrást fakaszt a sziklából. A harmadikon cipeli a bikát, a negyediken a bikaölés után a sugárkoronás Sol napistennel lakomáznak a bikából.

A leletek alapján Aquincumban több szentély is állhatott a 2. és 3. században, de ötöt tudtak konkrét helyszínnel beazonosítani. Ebből négy volt a polgárvárosi részben, és kettő látogatható ma is: a **Victorinus mithraeum** és a **Symphorus mithraeum**.

Victorinus mithraeum

A szentélyt Kuzsinszky Bálint régész vezetésével tárták fel 1888-ban. Victorinus, akinek nevét megörökítették helyszínen talált oltárkövek feliratain, a város önkormányzatának egyik vezető tisztségviselője volt, és a háza mellett építtette fel a mithraeumot, félig földbe mélyítve.

A központi kultuszképet a bikaölés jelenettel már nem találták meg, viszont előkerült néhány kisebb tárgy és a sziklából születő Mithrast ábrázoló körelief. De nem ez az egyetlen lelet

Mithras életére vonatkozóan, mert az egyik oltárkövet az örök forrásnak ajánlotta Victorinus, amely Mithras forrásfakasztásának ábrázolását jelképezi.

Mivel kevés tárgyat találtak, valószínűleg még a tagok kiüríthették a 3. században. Valamikor a tetőszerkezet leégett, és az épület összeomlott. Már a romok között valaki a 4. században elrejtett 80 darab réz érmét, amit a régészeti feltárás során találtak meg.

Symphorus mithraeum

A Symphorus mithraeumot, szintén félig földbe mélyítve alakították ki. Az ásatását Nagy Tibor vezette 1941-ben. A képen az szentély helyére épült védőépületet láthatjuk. A amelyben eredeti leleteket és másolatokat is kiállítottak.

Ha az előcsarnokból belépünk a belső részbe, akkor középen a kipótolt és helyreállított, központi szoborcsoportot láthatjuk a bikaölés jelenetével. Középen állhatott egy fő áldozati oltár, (a szoborcsoport előtt), és itt is van Mithras forrásfakasztásának szentelt oltár (jobbra lent).

A rekonstrukciós rajz segítségével elképzelhetjük, hogy eredetileg a falakat, a szobrokat és az oltárokat is színesre festették, és mesterséges megvilágítással értek el sejtelmes barlang hangulatot. A Symphorus mithraeumban a mennyezeten körmécsesek lógtak, és több különálló mécsest is használtak. A víz fontos szerepéről tanúskodik ebben a szentélyben a padlóösszefolyó tál, és a bejárat közelében elhelyezett kézmosó kőtál. A tanok egyfajta megváltást ígérhettek a híveknek, de a szertartásokról keveset tudunk. Valószínűleg a középső részben zajlottak az események, a többi tag pedig kétoldalt, a pódiumokon foglalt helyet.

A közösséghez tartozás élményét is erősíthette a lakoma, melyet nagy valószínűség szerint beavatási szertartások zárásaként is tartottak. Annak ugyanis, aki tag akart lenni, hét féle beavatási fokozaton kellett átjutnia. Mindegyik fokozathoz tartoztak ismeretek, és egy beavatási szertartás. A tagok közben fejlődhettek, és felkészíthették a lelküket az égi utazásra. A képen a fokozatok neveit és jelképeiket láthatjuk. Az Atya rendelkezett a legmagasabb tudással, és ő vezette a szertartásokat, de eddig a fokozatig már kevesen jutottak el.

Holló

Jegyes

Katona

Oroszlán

Perzsa

Napfutár

Atya

A bikaölés jelenet szoborcsoportjának feliratmaradványából állapították meg, hogy az adományozó Symphorus és Marcus lehetett, innen kapta a nevét a mithraeum.

Mithrast általában piros fríg sapkában, és perzsa módra nadrágban ábrázolják, de a lengő köpeny is tipikus. A jelenetben Mithras az egyik kezével hátrafeszíti a bika fejét, a másik kezében levő törrel pedig megöli. Két kísérője a fáklyahordozók, az egyikük felfele tartja a fáklyát, a másikuk lefele. Mithrasnak közben állatok is segítenek: a kutya, a kígyó és a skorpió. Itt már nem látható, de a köpenyen általában egy holló ül. Valószínűleg jelképes lehet a jelenet, de források hiányában a magyarázatra sokféle elképzelés van. Leggyakoribb, hogy Mithras a Nap, (vagy fény), legyőzi a sötétséget jelképező bikát, amellyel új élet sarjad. De olyan elgondolások is vannak, hogy a jelenet szereplői megegyeznek a hasonló nevű csillagképekkel, vagy más égitestekkel.

A szentélyben, vagy a közelében titkos pénzverde is működhetett. Megtalálták a készítéshez szükséges verőtő hátlapját, (amit a képen látunk), és mellette a feltehetően beolvasztásra váró fémtárgyakat, és itt is találtak eredeti pénzérméket.

A szentély pusztulásáról nincs pontos információnk. A központi kultuszképet, és több tárgyat szándékosan törtek össze és az is felmerült, hogy esetleg a keresztények álltak az események mögött. Ezután már nem használták többet szentélyként, de ekkorra már maga a város is erősen elnéptelenedett.

Az egész Római Birodalomra jellemző, hogy a Mithras kultusz rövid virágzást követően a 4. században kezdett visszaszorulni, és az 5. századra el is tűnt a köztudatból.

Szójegyzék:

Fríg sapka. kis-ázsiai eredetű kúp formájú puha fejfedő

Kultusz: egy adott vallás szertartásainak összessége

Mécses: a rómaiaknál növényi olajjal megtöltött kanóccal égő világító eszköz.

Misztériumvallás: titkos, csak a beavatottak számára ismert szertartások gyakorlása révén működő vallás.

Mithraeum: Mithras istenhez kapcsolódó titkos szertartások helyszíne.

Oltár: áldozatok bemutatására, az istenséggel való találkozásra vagy a találkozásra emlékeztető szent hely, vagy tárgy

Pódium: két oldalt magasított rész a Mithras szentélyekben.

Sol: a Római birodalomban tisztelt napisten, általában sugárkoronával ábrázolják.

Szertartás: olyan eseménysorozat, amelynek formáját szabályok határozzák meg.

Verőtő: érme készítéséhez használt fém, amelybe a minta negatívját vésik.